

КОУЧИНГ У ВИЩІЙ ШКОЛІ, АБО “ДВИГУН” САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТА¹

Учень — це не посудина, яку треба наповнити, а факел, який треба запалити.

Плутарх

Історичний екскурс

Надія Юрковська
канд. техн. наук,
старший інспектор
департаменту
“Агентство з питань
інвестицій та розвитку”
Одеської обласної
державної адміністрації,
м. Одеса

У XIX ст. в угорському селі Кочі (Kocsi) майстри виготовали новий вид карети — замкнений екіпаж полегшеної конструкції, який дуже швидко став популярним у Європі. Візок отримав назву села, з якого походив: *kocsi* угорською, або *коуч*, як вимовляється англійською. З часом за алегорією так стали називати і людей: сьогодні **коуч** — це фахівець, який допомагає своїм “пасажирам” якнайшвидше й ефективніше дістатись обраної мети.

Головна ідея коучингу була запропонована ще **Сократом** понад два тисячоліття тому: суть полягає у наставництві-супроводі задля реалізації потенціалу особистості чи максимального підвищення власної природної продуктивності.

Згідно зі стислим Оксфордським словником 1993 р., коуч є приватним учителем (наставником, інструктором, тренером): він тренує, навчає, особливо індивідуально або інтенсивно для іспитів, змагань тощо, підказує, вміло оперує фактами. Але все це може бути виконано різними шляхами, які іноді не мають жодного стосунку до коучингу. Тому насправді важливо не те, *що*, а те, *як*, *яким чином* коуч досягає мети, сприяючи розвитку підопічного. У XIX ст. англійські студенти коучами вважали приватних репетиторів. У 1831 р. словом “коуч” почали називати спортивного тренера, а з часом — усіх, хто займався керівництвом, повчанням, наставництвом, інструктажем, консультуванням тощо.

Коучинг як нова форма консультативної підтримки з’явився на початку 1980-х років. Сьогодні він охоплює різні сфери людської діяльності та набирає популярності серед усіх прошарків населення.

Первинна, головна ідея майстра сучасного коучингу **Тімоті Голві**, яка червоною лінією проходить крізь усі нашарування безлічі методів й інструментів цієї системи ефективного тренування, полягає ось у чому: ми всі (кожен окремо) за природою своєю не посудини, які необхідно наповнити, а скоріше “жолуді, кожен з яких уже містить в собі весь потенціал величного, розкішного дуба. Для реалізації і зростання нам необхідні їжа, заохочення, світло — але в нас уже є зерно дуба”.

¹ Написано на основі авторського навчально-методичного посібника “Педагогічний коучинг” 2010 року видання, де представлено новий підхід до навчально-виховного процесу у вищій школі.

Тімоті Голві, спортивний тренер, внаслідок роздумів над ефективністю гри у теніс дійшов висновку, що якщо хтось і здатний вплинути на результат гри, погіршити чи покращити внутрішній стан гравця (який він називав внутрішньою грою), то це лише сам гравець. Дослідник зрозумів, що опонента всередині власної голови складніше перемогти, ніж супротивника в реальній грі; якщо коуч-викладач допоможе гравцеві усунути або ослабити внутрішні бар'єри у власних діях, то несподівано з'явиться внутрішня сила, яка вестиме його далі, без необхідності значних технічних пояснень і повчань з боку коуча. Спочатку Т. Голві вдосконалив методику навчання гри в теніс, а потім екстраполював свої розробки у сферу бізнесу. Так за методикою закріпилася назва “коучинг”.

Впливові вчені (*Т. Голві, Д. Уїтмор, М. Дауні* та інші) виявили есенцію коучингу, визначаючи його як методику розкриття потенціалу особи з метою максимального підвищення власної продуктивності та ефективності.

Коуч-підхід у сучасній вищій освіті

Саме в період юності молодь самовизначається, обирає професію, починає навчання у вищій школі. У виші закладаються основи майбутнього життя людини, стиль мислення, вміння розв'язувати конкретні життєві задачі. Але в першу чергу — підхід до життя: позитивний світогляд, розуміння своїх професійних уподобань і мотивів.

Швидкий плін часу, зміна культурно-історичних і освітніх цінностей змушують сучасних педагогів шукати нові дієві методи конструктивного впливу на свідоме ставлення студентів до процесу навчання та ефективного засвоєння професійних знань. Тому коуч-педагогіка — педагогіка самовизначення, як її називають, — набуває особливого значення. Коучинг дозволяє вирішувати найактуальнішу проблему навчального процесу — управляти мотивацією студентів.

Саме тому у Великій Британії, наприклад, обґрунтована діюча система *т'юторства* (від англ. *tutor* — учитель). Навчаються по ній переважно самостійно з підручниками, а педагог-т'ютор консультує раз на тиждень. Коли є мотивація — виникають відповідні дії.

Основні ідеї і принципи коуч-педагогіки

Основний принцип коуч-педагога при роботі зі студентом такий: на всі запитання студент уже знає відповіді. Задача коуча — витягти їх з глибин підсвідомості за допомогою ефективних запитань і допомогти студентові усвідомити. Ці дієві ефективні запитання — справжня родзинка! Саме вони підштовхують зазирнути в себе або у майбутнє, допомагають побачити проблему зверху, зрозуміти, де саме сховані резерви. А ще — дозволяють створити стан захоплення пошуком нової ідеї, знайти її і отримати рішення.

Відтак, головна ідея коуч-педагога — не навчити студентів, а спонукати їх забажати навчатись самостійно. Можна згадати слова *Вінстона Черчилля*: “Я завжди готовий навчатись, але я не люблю, коли мене навчають”.

Найскладніше у коучингу — припинити інструктувати іншу людину. Коуч прагне розвитку самоусвідомлення, відповідальності, ініціативи студента. Провокує його користуватися своїм мозком, допомагає прибрати негативні емоції і задіяти всі можливості й здібності. Потенціал кожної людини не має меж. Все, що потрібно від коуча, — це допомогти його розкрити.

Технологію коучингу можна застосувати у процесі викладання різних дисциплін, а як стиль навчання — у різних формах навчального процесу: на семінарах, колоквиумах, для виконання науково-дослідницьких, курсових, дипломних робіт тощо. Наприклад, введення коуч-тренінгу під час написання диплома дозволяє успішніше його захистити, знайти напрям майбутньої справи і шляхи втілення своїх цілей у життя.

Коучинг — це партнерство, шлях спілкування людей

При формуванні відносин зі студентом коуч-педагог використовує певні професійні методи і прийоми для кращого взаєморозуміння зі студентами.

Насамперед він встановлює зі студентом раппорт (фр. *rapport*, від *rapporter* — повертати), тобто глибокий психологічний зв'язок. Допоміжними засобами при цьому є власні якості викладача як особистості, професіонала і педагога, правильне виявлення проблем студента, ідентифікація цілей. Ефективний викладач враховує ту обставину, що кожна людина отримує інформацію різними способами (кінестетично, аудіально, візуально тощо), тому визначає сприйняття і пізнання студентів у процесі спостережень і спілкується з кожним з них індивідуально. Також коуч-педагог розвиває самоусвідомлення — свідому концентрацію на своїх відчуттях, емоціях, думках кожного моменту. Це не тільки техніка, яка застосовується в певних обставинах. Це — метод управління, взаємодії з людьми, спосіб мислення, спосіб буття.

Ось лише деякі фактори педагогічного коучингу, які значно сприяють успіху в роботі з вихованцями: інтелектуальна компетентність коуча (бажання і вміння навчатись, кмітливість, творче мислення); схильність до самопізнання; гнучкість, яка дозволяє внутрішньо проживати стан студента, краще розуміти його проблеми і вміння їх вирішити; емпатія, здоровий глузд і почуття гумору, що дозволяють знайти спільну мову будь з ким, незалежно від статі, національності, культури, віку.

Для розуміння ролі емоційної підтримки можна згадати тих людей, хто подобався студентам у дитинстві, і замислитись: чому? Відповіді схожі: “Ця людина ставилась до мене, як до рівного; вислуховувала мою думку; вірила у мене; кидала мені виклик; приносила задоволення, пробуджувала ентузіазм; давала безпеку, підтримку; проявляла турботу, довіру, пошану; приділяла мені час і свою певну увагу”. Тому коуч — це не просто ефективна “машина” досягнення цілей. Найважливіше тут — партнерство, відносини, які будуються на довірі, взаємоповазі, розумінні співбесідника.

Як кажуть професіонали: *коучинг — це відносини з людьми, а тільки потім — професія.*

Коучі-педагогі використовують як практичні на-працювання своїх попередників, так і сучасні методи супроводу, консалтингу і супервізії як однієї з форм консультативної підтримки у різних сферах життя. Якщо перевести консалтинг з бізнесової сфери у педагогіку, то найвідомішим прикладом може стати курсове та дипломне проектування, коли студент працює вдома над розрахунками і кресленнями за допомогою підручників і методичних вказівок, а при виникненні запитань, які самостійно розв'язати не може, консультується з керівником проекту. Все це дозволяє значно оптимізувати освітній процес. Однак важливим завданням є адаптація технології коучингу до навчальних програм і діяльності викладачів.

Значення самостійної роботи студента

Коучинг використовується у педагогіці як інтерактивний метод навчання. Але якщо, наприклад, в Оксфорді студенти мають мотиви, цілі, звичку вчитись, розвивати себе систематично, і задачею викладача є не “начитування лекцій”, а допомога у свідомій самостійній роботі, то для багатьох українських студентів важливо було б спочатку зрозуміти всю необхідність саме навчання і отримання знань, а не диплому, і тоді, напевне, вони б реалізували всіма можливими способами першу — реальну — ціль, а не другу — ефемерну і формальну.

Щодо самостійної роботи в процесі навчання, то саме вона у вищій школі є необхідною, оскільки інакше людина не зможе засвоїти необхідний матеріал. Суть лекцій і практичних занять у вузах — передати вихованцю базові знання, вміння й навички у певному напрямку, а над їхнім закріпленням, розвитком, перевіркою володіння інформацією та її збагаченням треба попрацювати самотужки. За відомим висловом класика, *знання лише тоді є знання, коли вони засвоюються зусиллям своєї думки, а не пам'яті.* Самостійна діяльність може бути як необхідною (при виконанні курсових проектів, підготовці до іспиту), так і додатковою (коли студент вільний час витрачає на свідомий розвиток в обраному напрямку, досліджує матеріали із найбільш цікавих відгалужень в рамках своєї спеціальності).

Додаткова самостійна робота, як уважають деякі викладачі, не є обов'язковою, але коучу-педагогу бажано захопити до неї студентів: з досвіду видатних людей відомо, що саме такі учні досягають у майбутньому найбільш значущих результатів. Це дуже добре, коли з'являються цікавість і внутрішній потяг до активної навчально-пізнавальної діяльності. Адже навчальний процес і наукова діяльність — головні джерела і дійовий засіб усебічного формування спеціаліста у вищій школі.

Микола Пирогов вважав, що наука потрібна не лише для здобування відомостей: у ній закладений інший важливий елемент — виховний. Той, хто не використає його, — випустить з рук своїх значний важіль.

Істотною допомогою студентів під час навчання є методи контролю засвоєння знань, стислі співбесіди на початку лекцій про те, як треба працювати над матеріалом і рекомендованими посібниками. Основний акцент слід робити саме на систематичній самостійній роботі у період навчання, а не на мозкових штурмах під час сесії.

От, наприклад, які основні недоліки самостійної роботи студента виявлені у вищому технічному закладі:

- напівмеханічне читання матеріалу, невміння поділяти його на окремі змістовні частини;
- відсутність самоконтролю засвоєння знань;
- невміння організувати робочий час;
- відсутність чіткого розкладу самостійної роботи;
- спроби швидкого і поверхневого засвоєння матеріалу;
- бажання зробити усі лабораторні, курсові та практичні завдання механічно, підставляючи потрібні числа (за прикладами у методичних вказівках чи сторонніх роботах).

Враховуючи ці недоліки, коуч-педагог радить студенту продивитись відповідну літературу з тайм-менеджменту, розвитку навичок продуктивної роботи з текстом та прийомів ефективного запам'ятовування (використання пам'яті) тощо.

Навчання у вищій школі — лише один з етапів, причому дуже важливими в ньому є саме досвід, навички працювати над собою, тобто самовиховання, що допоможе в майбутньому. Нерідко сучасні молоді спеціалісти опиняються в ситуації, коли їм уже після влаштування на роботу необхідний певний час перенавчатися через те, що ані умови праці на виробництві, ані вимоги до виконуваних робіт не збігаються з тим, що вчили в університеті. Звичайно, це свідчить про певну невідповідність методів вищої школи реальним умовам життя. Але починати треба з того, що найпростіше зробити: заохочувати студентів до самовдосконалення, пізнання — і не лише у своїй галузі, а і в різних життєвих питаннях, які стоять перед молоді людиною. Студентів, якого своєчасно зорієнтували, підштовхнули до усвідомлення цінності самонавчання і який спробував присмак самостійної дослідницької роботи, вже складніше буде загубитися в житейському морі і легше подолати негаразди, оскільки багато проблем можуть бути вирішені за допомогою подібного, так би мовити, “наукового” погляду.

Отже, коуч-навчання — це цілеспрямований професійний психолого-педагогічний процес організації сприятливої атмосфери, наполегливе стимулювання самостійної активної творчої навчально-пізнавальної і дослідницької роботи студентів з оволодіння фаховими знаннями, вміннями й навичками, розвитку творчих здібностей, світогляду і етично-естетичних поглядів і переконань. Можливо, саме “коучинговий” підхід і є одним із важливих факторів, який може підняти освіту в Україні на новий щабель. ■